

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Харківське обласне історико-археологічне товариство

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
XII Міжнародної наукової конференції

Листопад 2020 року

Харків
ТОВ «НТМТ»
2020

УДК 94+902/904](477)(063)
П78

Редактор: **С. В. Д'ячков**

Редакційна колегія:

В. С. Аксьонов, Ю. М. Бровендер, А. М. Домановський, С. А. Задніков,
В. В. Колода, С. Д. Литовченко, К. Ю. Пеляшенко, І. П. Сергеев, В. В. Скирда,
С. Б. Сорочан, А. М. Токарев, Ю. І. Цитковська, І. Б. Шрамко.

Видається за рішенням:

Вченої ради історичного факультету

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 8 від 30.10.2020 р.).

Правління Харківської обласної історико-археологічного товариства
(протокол № 3 від 8.10.2020 р.)

**П78 Проблеми історії та археології України : Тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції, присвяченої 215-річчю Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (Харків, листопад 2020). — Харків: ТОВ «НТМТ», 2020. — 76 с.
ISBN 978-617-578-315-3.**

Збірник містить тези доповідей учасників XII Міжнародної наукової конференції «Проблеми історії та археології України», присвяченої 215-річчю Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Тематика доповідей традиційно висвітлює актуальні проблеми дослідження історії та археології в широкому хронологічному діапазоні: від кам'яного віку до Нового часу. Особливу увагу приділено вивченню пам'ятників епохи бронзи, скіфської культури, старожитностей античної та візантійської цивілізацій, проблем хазарської і слов'янської археології.

Для археологів, істориків, краєзнавців, працівників музеїв, викладачів і студентів гуманітарних факультетів класичних університетів, всіх, хто цікавиться археологією та історією.

УДК 94+902/904](477)(063)

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції

Листопад 2020 року

Відповідальний за випуск *С. В. Д'ячков*
Комп'ютерне верстання *Ю. І. Цитковська*
Коректор *І. Л. Д'яченко*

Підписано до друку 13.11.2020. Формат 60×84/8.
Гарнітура Minion Pro. Ум. друк. арк. 8,83. Наклад 150 прим.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

Свідоцтво ДК № 1748 від 15.04.2004.
ТОВ «НТМТ», пр. Науки, 58, к. 108, м. Харків, 61072, Україна

ISBN 978-617-578-315-3

© Колектив авторів, 2020
© ХНУ імені В. Н. Каразіна,
2020
© КОІАТ, 2020

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Харьковское областное историко-археологическое общество

ПРОБЛЕМЫ ИСТОРИИ И АРХЕОЛОГИИ УКРАИНЫ

ТЕЗИСЫ ДОКЛАДОВ
XII Международной научной конференции

Ноябрь 2020 года

Харьков
ООО «НТМТ»
2020

УДК УДК 94+902/904](477)(063)
П78

Редактор: **С. В. Дьячков**

Редакційна колегія:

В. С. Аксенов, Ю. М. Бровендер, А. Н. Домановський, С. А. Задников,
В. В. Колода, С. Д. Литовченко, К. Ю. Пеляшенко, И. П. Сергеев, В. В. Скірда,
С. Б. Сорочан, А. Н. Токарев, Ю. И. Цитковська, И. Б. Шрамко

Издається по рішення:

Ученого совета исторического факультета
Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина
(протокол № 8 от 30.10.2020 г.).

Правления Харьковского областного историко-археологического общества
(протокол № 3 от 8.10.2020 г.)

П78 Проблемы истории и археологии Украины : Тезисы докладов XII Международной научной конференции, посвященной 215-летию Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина (Харьков, ноябрь 2020). — Харьков : ООО «НТМТ», 2020. — 76 с.
ISBN 978-617-578-315-3.

Сборник содержит тезисы докладов участников XII Международной научной конференции «Проблемы истории и археологии Украины», посвященной 215-летию Харьковского национального университета имени В. Н. Каразина. Тематика докладов традиционно освещает актуальные проблемы исследования истории и археологии в широком хронологическом диапазоне: от каменного века до Нового времени. Особое внимание уделено изучению памятников эпохи бронзы, скифской культуры, древностей античной и византийской цивилизаций, проблем хазарской и славянской археологии.

Для археологов, историков, краеведов, работников музеев, преподавателей и студентов гуманитарных факультетов классических университетов, всех интересующихся археологией и историей.

УДК 94+902/904](477)(063)

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ УКРАЇНИ

Тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції

Листопад 2020 року

Відповідальний за випуск *С. В. Дьячков*
Комп'ютерне верстання *Ю. І. Цитковська*
Коректор *І. Л. Д'яченко*

Підписано до друку 13.11.2020. Формат 60×84/8.
Гарнітура Minion Pro. Ум. друк. арк. 8,83. Наклад 150 прим.
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

Свідоцтво ДК № 1748 від 15.04.2004.
ТОВ «НТМТ», пр. Науки, 58, к. 108, м. Харків, 61072, Україна

ISBN 978-617-578-315-3

© Колектив авторів, 2020
© ХНУ імені В. Н. Каразіна,
2020
© ХОІАО, 2020

СОДЕРЖАНИЕ

ЭПОХА КАМНЯ И ПАЛЕОМЕТАЛЛА

Бочковський С. О. (Вінниця). Ямна культура правобережного українського лісостепу: до оцінки джерельної бази.....	10
Бровендер Ю. М. (Северодонецк). К вопросу об объеме добытой медной руды в Донецком горно-металлургическом центре эпохи поздней бронзы.....	11
Дубяга А. П. (Вінниця). Булави у похованнях катакомбної культури міжріччя Дніпра та Дону	11
Забавін В. О. (Маріуполь). Ґрунтові могильники Північного Приазов'я.....	12
Кислый А. Е. (Симферополь). Новые данные о строительных технологиях эпохи бронзы в Крыму.....	13
Кротова О. О. (Київ), Сніжко І. А. (Харків). Епіграфет басейну середньої течії Сіверського Дінця.....	14
Литвиненко Р. О. (Вінниця). Пам'ятки Харківщини в системі культурного кола Бабине	14
Разумов С. Н. (Тирасполь), Лысенко С. Д. (Киев). Уникальный колчанный набор раннего бронзового века из Северо-Западного Причерноморья.....	15
Сиволап М. П. (Черкаси). Особливості топографії поселенських пам'яток середньодніпровського варіанту ямної культури.....	16
Чубур А. А., Шафенкова Ю. В. (Брянск). Про північні кордони поширення посткатакомбних старожитностей в Подесенні.....	17

ЭПОХА РАННЕГО ЖЕЛЕЗА

Бабенко Л. И. (Харьков). Гротескная стилистика пекторали из Большой Близницы	18
Задніков С. А., Шрамко І. Б. (Харків). До питання про локалізацію зольників Західного Більського городища	19
Корост І. І. (Котельва). Більське городище: деякі підсумки досліджень пам'ятки 2017–2019 рр.....	19
Крютченко О. О. (Київ). Таранівське городище скіфського часу в басейні р. Сіверський Донець.....	20
Окатенко В. М. (Харків), Р. В. Зимовець (Київ). Нові городища скіфського часу у басейні р. Сіверський Донець.....	20
Пеляшенко К. Ю. (Харків). Археологічні пам'ятки скіфського часу басейну р. Лопань.....	21
Полидович Ю. Б. (Киев). Золотая пластина с изображением оленя из коллекции С. А. Мазараки	22
Пуголовок Ю. О. (Полтава), Гречко Д. С., Каряка О. В. (Київ). Про використання космознімків при дослідженні пам'яток скіфського часу	23
Ржевуська С. С. (Київ). Територія поширення ажурних бронзових прикрас підгірцівського типу.....	23
Скорый С. А. (Киев), В. Н. Окатенко (Харьков). Курган времени скифской классики у с. Тетюшино на Северском Донце	24

ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ ПРИЧЕРНОМОРЬЯ В АНТИЧНОЕ ВРЕМЯ

Дьячков С. В. (Харьков). История херсонесской «казармы» в тезисном изложении	25
Котенко В. В. (Полтава). З історії дослідження хори Херсонеса Таврійського у Північно-Західній Тавриці (поселення Гроти та Скелясте)	26

Лазаренко В. Г. (<i>Ижевск</i>). Действительно ли Ахилл изображен на уникальном перстне из Перещепинского могильника?	26
Минчев А. (<i>Варна</i>). Этнический состав населения Одессоса в римскую эпоху (I—III вв.) по эпиграфическим и археологическим данным	27
Плешивенко А. Г. (<i>Запорожье</i>). О численности населения эллинистического Херсонеса	28
Русяева М. В. (<i>Київ</i>). Нові керамічні тиміатерії з некрополя Ольвії Понтійської	29
Ручинская О. А. (<i>Харьков</i>). Особенности финансирования агонистических празднеств в Херсонесском полисе	29
Снітко І. А. (<i>Харків</i>). Архітектура греко-скіфського городища Беяус, проблеми дослідження та інтерпретації	30
Фомін М. В. (<i>Харків</i>). Про «Уваровський» склеп-мартирій на некрополі Херсонеса — Херсона	31

ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА АНТИЧНОГО МИРА

Вус О. В. (<i>Львов</i>). Жаркое лето 357 года: битва при Аргенторате	33
Гуменний В. Л. (<i>Львів</i>). «Alter orbis»? Тацит та образ парфян у римській латиномовній традиції доби Антонінів	34
Зелинский А. Л. (<i>Киев</i>). Принятие Птолемеем III эпиклезы «Эвергет» в свете т. н. Александрийского синодального декрета (доклад посвящается светлой памяти К. Ю. Нефедова)	35
Козак А. И., Федорук А. В. (<i>Черновцы</i>). Сообщение Юстина о последнем сражении царя Пирра Эпирского на Сицилии (276 г. до н. э.): к вопросу об истоках элфантирии у карфагенян	35
Литовченко Е. В. (<i>Белгород</i>). Частный «книгооборот» в контексте «книжной культуры» позднеантичного общества (на примере Галлии)	36
Литовченко С. Д. (<i>Харьков</i>). «Эра Помпея» или «эра Арташата»?	37
Петречко О. М. (<i>Дрогобич</i>). Ludi Saeculares у добу принципату	38
Русин М. М. (<i>Дрогобич</i>). Джаетано Негрі як дослідник життя, творчості та політики імператора Юліана	38
Сергеев И. П. (<i>Харьков</i>). К вопросу об «исторической судьбе» римского tributum	39
Тарасюк Я. І. (<i>Дрогобич</i>). Проблема оцінки Парфянського походу Каракалли	39
Цюпак В. М. (<i>Дрогобич</i>). Марк Аврелій та «моровиця Антонінів»	40
Янко А. Л. (<i>Полтава</i>). Етрусський Ромул	41
Яновський Я. М. (<i>Чернівці</i>). Гето-дакійські кам'яні споруди I ст. до н. е. — I ст. н. е.: характерні ознаки та особливості	41

СЛАВЯНСКИЙ МИР И ЕГО СОСЕДИ В IV—XVI ВВ.

Аксёнов В. С. (<i>Харьков</i>). Проявления культа огня в катакомбе № 156 раннесредневекового Верхне-Салтовского могильника	43
Володарець-Урбанович Я. В. (<i>Київ</i>). Бурштинове намисто у слов'ян в ранньому середньовіччі	44
Дідик В. В. (<i>Харків</i>). Питання просторового співвідношення черняхівських ґрунтових могильників та супутніх поселень (за матеріалами лісостепової смуги України)	44
Іськов І. В. (<i>Харків</i>). Вудила з орнаментованими цвяхоподібними псаліями з території лісостепового варіанту салтівської культури	45
Калініченко В. А. (<i>Чернівці</i>), С. В. Пивоваров (<i>Київ</i>). Елементи ударної зброї з поселення VIII—X ст. в Рідківцях	46
Квітковський В. І., Фінін Г. І. (<i>Харків</i>). Релігійно-світоглядний аспект домобудівництва салтівської культури	46
Колода В. В. (<i>Харків</i>). Салтівські перстні із зооморфними та орнітоморфними зображеннями на Сіверському Дінці	47

Петегрич В. М. (<i>Львів</i>). Ранньослов'янське гніздо поселень на території Львова та його околиць	48
Парацій В. М. (<i>Бережани</i>). «Вербівський скарб»: локалізація, атрибуція, музеєфікація	49
Приймак В. В., Кульоміна А. В. (<i>Суми</i>). Про початковий етап вивчення ранньосередньовічних старожитностей Дніпровського Лівобережжя	49
Свистун Г. Є. (<i>Харків</i>). Щодо питання взаємовпливів у военній архітектурі та будівельній справі салтівських і роменських городищ	50
Сергеєва М. С. (<i>Київ</i>). Нові дослідження археологічного дерева: результати і перспективи	51
Стеблій Н. Я., Довгань П. М. (<i>Львів</i>). Літописний Бужськ: особливості історичного розвитку (за даними археології)	52

ИСТОРИЯ И КУЛЬТУРА ВИЗАНТИИ

Алядінова Д. Ю. (<i>Київ</i>). Хронологія та питання розповсюдження кераміки групи так званих «товстостінних чаш з біхромним забарвленням» у ранньоосманському Криму	53
Боднарюк Б. М. (<i>Чернівці</i>). Візантійське місіонерство IX—X ст. як культуртрегерська домінанта на теренах Центрально-Східної Європи	54
Болгов Н. Н. (<i>Белгород</i>). Візантійський монастир Марда на горі Масада	54
Болгова А. М. (<i>Белгород</i>). Риторика и софистика в Византии VI в.: к специфике понятий	55
Домановський А. М. (<i>Харків</i>). Етапи військової політики Візантії у Тавриці (IV—XII ст.)	56
Лопатина М. Ю. (<i>Белгород</i>). «Диалог» как форма христианской адаптации неоплатонизма в Газе Палестинской в конце V века	57
Майко В. В. (<i>Симферополь</i>). К вопросу о поселениях гончаров юго-восточного Крыма VIII—IX вв.	58
Манохин Я. В. (<i>Борисоглебск</i>). К истории христианского Куриона	59
Могаричев Ю. М. (<i>Симферополь</i>). К вопросу о византийском проекте создания «хазарской митрополии» (Not. III)	60
Синица М. М. (<i>Белгород</i>). Иоанн Лид и военно-антикварная мысль ранней Византии	60
Сорочан С. Б. (<i>Харьков</i>). Цирюльники-куреи в системе рынка услуг Византии (IV—IX вв.)	61
Яшна О. С. (<i>Київ</i>). Торговельні контакти населення Мангуп-Кале в VI—VII ст. (за матеріалами тарної кераміки)	62

ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ XVI—XVIII ВВ.

Кривобок О. П. (<i>Ніжин</i>). Руський цивілізаційний вплив на Молдавське князівство (XIV—XVII ст.)	63
Науменко В. Е. (<i>Симферополь</i>), Пономарев Л. Ю. (Керчь). Османская Керчь в описании участников «Керченского похода» 1699 г.	64
Наумов С. О. (<i>Харків</i>). «Топографічний опис Харківського намісництва» 1788 р.: спроби «нового» прочитання та їх критика	64
Осадчий Є. М. (<i>Суми</i>). Садиба наказного гетьмана Павла Полуботка у селі Грунь	65
Пуголовко Ю. О. (<i>Полтава</i>). Імпортний посуд в матеріалах ранньомодерної Полтави	66
Юрченко А. В. (<i>Дніпро</i>). Мікроскопічні дослідження керамічного матеріалу XVIII ст. н. е. з Царичанського району Дніпропетровської області	67

ИСТОРИЯ ИСТОРИЧЕСКОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ

Булик Н. М. (<i>Львів</i>). Львівські музеї — осередки розвитку археології у міжвоєнні роки (1919–1939)	68
Каковкіна О. М. (<i>Дніпро</i>). Про «явну» і «таємну» спадщину Археологічних з'їздів другої половини XIX — початку XX ст.	69
Лиман С. И. (<i>Харьков</i>). Французское стремя для Апеннинского сапога: начальный этап Итальянских войн в творчестве В. Г. Авсенко (1842–1913)	70

Палиенко С. В. (<i>Київ</i>). Альтернативные концепции второго периода дискуссии об объекте и предмете науки в советской теоретической археологии (1986–1992)	70
Принь М. О. (<i>Київ</i>). Любина Мулявка (1898–1996) — мистецтвознавиця, музейна діячка: матеріали до біографії.....	71
Принь О. В. (<i>Київ</i>). Мистецтвознавчий напрям діяльності Українського інституту історії матеріальної культури НКО УСРР (1930–1933).....	72
Селегєєв С. С. (<i>Харків</i>). Б. А. Шрамко — дослідник Хорошівського городища.....	73
Скирда В. В., Скирда І. М. (<i>Харків</i>). XII Археологічний з'їзд на шпальтах газет і журналів	73
Тельвак В. В. (<i>Дрогобич</i>). Михайло Грушевський в оцінках західноєвропейських колег	74
Филиппенко Р. И. (<i>Харьков</i>). Харьковская школа истории искусства: А. И. Успенский	75
Ясновська Л. В. (<i>Чернігів</i>). До історії перших археологічних досліджень Чернігова	76

Маяцьке, Нижній Бішкін, П'ятницьке-І, поблизу х. Шпенгарів та станиці Богоявленської. Фіксуються вони й під час розкопок поселень в Криму й на Кавказі. Найбільш часто у подібній ритуальній практиці використовували тварин — коня та собаку.

Після вибору місця житла та відправлення обрядів «умиротворення» духів місцевості, відбувалося його позиціонування у навколишньому середовищі. Оскільки майбутня будівля утворювала замкнений простір, то його внутрішній вимір мав бути впорядкованим певним чином. Він повинен мати правильну форму, тобто майбутній будинок має бути включений у навколишній світ відповідно до певних канонів. За археологічними матеріалами, таке його впорядкування виявляється в обрисах котлованів, які у більшості випадків мають правильну геометричну форму.

В салтівській культурі переважають чотирикутні котловани жител, які відображають світогляд осілого, землеробського населення. Не дивно, що саме така форма є пануючою на лісостепових пам'ятках, населення яких мало високу сільськогосподарську культуру. Окрім них на салтівських поселеннях виявлена значна кількість котлованів жител округлої форми, що, в свою чергу, є проявом традицій кочовиків.

На користь подібного розподілу котлованів жител говорять ще один елемент домобудівництва — опалю-

вальний пристрій. Спорудження певного типу опалювального пристрою притаманне віковій традиції народу, є мало змінюваним з часом, що дозволяє бути цьому сегменту житла етновизначальною ознакою. Так, в третині салтівських жител, переважно прямокутної або квадратної форми котлованів, були виявлені печі в кутах. Такий устрій будівель наближає їх до типових слов'янських жител. В той же час, в круглопланових (юртоподібних) спорудах панівними є відкриті вогнища в центрі. Вірогідно, що подібний устрій будівель наслідує кочове житло — юрту, схема якого є зображення луку зі стрілою, де тятива — Земля, овал лука — Небо, а стріла символізує вогонь. В ньому відобразилася єдність вертикального та горизонтального моделювання простору, де основоположним є ідея сакрального центру. Так, згідно космологічним уявленням хакасів, небо мало вигляд купола юрти, а Полярна зірка називалася «Димовий отвір неба».

Розглянувши житло салтівської культури як релігійно-світоглядний комплекс можна зробити деякі висновки: в межах культури співіснують різні типи жител, які відповідають традиціям кочового та осілого населення, що підтверджує тезу про поліетнічний склад салтівської культури; вірогідно, її носії мали розповсюджену практику обрядових дій пов'язану із домобудівництвом.

В. В. Колода (Харків)

САЛТІВСЬКІ ПЕРСТНІ ІЗ ЗООМОРФНИМИ ТА ОРНІТОМОРФНИМИ ЗОБРАЖЕННЯМИ НА СІВЕРСЬКОМУ ДІНЦІ

Одним з поширених видів прикрас лісостепового населення салтівської культурно-історичної спільності (середина VIII — середина X ст.) були персні, які виготовлялися з бронзи або срібла та (вкрай рідко) — із золота або заліза. Не зважаючи на значну кількість артефактів даної групи, до цього часу відсутні роботи, присвячені будь-якому їх узагальненню. В кращому випадку, це відбувається в межах публікації із загальним аналізом матеріалів якої-небудь окремої пам'ятки (наприклад: С. О. Плетньова для Дмитрієвського археологічного комплексу або В. С. Аксьонов та В. К. Міхеєв — для Сухогомільшанського могильника). Слід також зазначити загальну проблему: кількість і якість публікацій в археології завжди відстає від накопичення матеріалу, більшість якого просто осідає у звітах (інколи — назавжди). Тому метою нашої роботи є спроба виділення із кількосотенного загалу перснів тієї їх групи, яка несе на собі сюжетні зображення, а також їх систематизація та спроба з'ясування походження і змісту їх сюжетів. Ми вирішили обмежитися територією верхньої течії Сіверського Дінця, що є одним з найбільш вивчених і висвітлених в літературі регіонів лісостепового варіанту салтівської культурно-історичної спільності.

На теперішній час в межах означеної території нам вдалося виявити 22 персні із сюжетними зображеннями. Їх незначна кількість та розмаїття сюжетів поки що не дають змоги поставити питання стилістичної типології цієї групи прикрас. Але дане число об'єктів

(сюжетних зображень), є достатньо припустимим для проведення статистичних побудов і співставлень. Навіть незначна добірка перснів дає змогу попередньо виділити принаймні 5 груп зображень: антропоморфні, зооморфні, орнітоморфні, рослинні та текстові. Ще 3 зображення викликають проблеми з їх інтерпретацією. Дана робота присвячена найбільшій чисельним з означених груп — зооморфній та орнітоморфній, що нараховують 7 та 5 (відповідно) екземплярів, до яких можна умовно додати ще 2 з числа незрозумілих. Виділені нами групи перснів, не зважаючи на свою нечисленність, дають змогу запропонувати попередні короткі висновки, які, звичайно, будуть підтверджуватися, корегуватися або відкидатися в подальшій роботі по темі:

1. Зображення тварин та птахів в цілому відповідають вертикальній системі будови навколишнього світу в уяві багатоетнічного населення Хозарського каганату, і яка дісталася їм у спадок від індоіранського, а в широкому сенсі — індоєвропейського світу: птахи уособлюють небесну сферу, а копитні та хижакі — земну (підземний світ не представлений на перснях).

2. Значна кількість зображень пов'язана із домінуванням тих чи інших істот в своїй сфері (лев / грифон / фантастичний хижак — серед тварин, орел — серед птахів); зображення такого домінантного персонажу певною мірою відображало домінуючу роль господаря такого персня у своєму соціальному оточенні.

3. Частина зображень тварин може бути пояснене їх вагомим господарчим значенням (бик, верблюд). Разом з цим, звернемо увагу, що образ коня, чи сюжети з конем, роль якого була значною для заможних верств суспільства каганату, і зображення яких набули значної популярності на теренах Хазарії, на персях відсутні.

4. Цілком вірогідною видається точка зору щодо впливу ранньоугорського населення (суботивська група пам'яток) на розповсюдження «східних» мотивів у прикладному мистецтві мешканців Хозарського каганату, що проявилось і в персях.

5. Певна кількість зображень могла мати тотемний характер. На це нам вказують зображення сцен двоюбою. Наприклад, на кам'яному блоці з Преслава (Болгарія): біла плеча пішого воїна зображений хижий птах

у геральдичній позі, а за плечем кінного воїна — змія із висунутим язиком. Ще одним прикладом може бути сцена двоюбою на горловині бурдюка, що знайдена поблизу городища Маяки: над плечем воїна-переможця зі списом зображений хижий птах.

6. В цілому, сюжетні зображення на розглянутих персях несуть в більшій мірі сакральне навантаження аніж декоративне. Вони відображають глибокий культурний зв'язок із значною частиною Євразійського світу і несуть на собі культурно-релігійний вплив багатьох часів і народів — від Середземномор'я і Ірану ранньої залізної доби — до синхронних Хозарському каганату територій: тюркомовні племена євразійського степу, лісові фіно-угорські народи, іраномовне населення Середньої Азії, народи Закавказзя і арабського Близького сходу, населення Подунав'я.

В. М. Петегурич (Львів)

РАННЬОСЛОВ'ЯНСЬКЕ ГНІЗДО ПОСЕЛЕНЬ НА ТЕРИТОРІЇ ЛЬВОВА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ

Археологи виявили у Львові та на його близьких околицях низку доісторичних поселень, які відносяться до майже усіх епох розвитку людського суспільства. Але пам'ятки різних археологічних культур не засвідчують ще послідовну історію міста. Вони не становлять безперервної історичної традиції розвитку, часто пов'язані з прийшлими племенами, між ними немає хронологічної наступності й етнокультурного зв'язку.

Щойно від середини першого тисячоліття відомі поселення, які маємо право назвати прямими попередниками Львова: вони започаткували безперервне заселення території, де з часом виникло місто. Одне з них відкрито 1992 р. під час проведення рятівних археологічних досліджень на ділянці за театром ім. М. Заньковецької, де тепер розміщений ринок «Добробут», на колишньому правому березі р. Полтви. На глибині 4,7–5,2 м досліджено найдавніше відоме нині давньослов'янське житло у Львові. Житло мало майже квадратну у плані форму, розміром 3,4 × 3,7 м, з пічкою-кам'яною у північно-західному куті та каркасно-стовповою конструкцією стін. Воно загинуло у вогні, і його мешканці, врятувавши найцінніші речі, усе ж не встигли забрати три ліпні посудини. Спосіб виготовлення горщиків, форма посудин, профіль їх верхньої частини, а також конструктивні особливості будівлі однозначно дають змогу зарахувати відкрите у Львові житло до пам'яток празької культури давніх слов'ян V/VI—VII ст. н. е.

На підставі багаторічних спостережень зауважено, що давньослов'янські поселення ніколи не були поодинокими, а розміщувалися гніздами. Такі поселення відкрито як у межах сучасного Львова, так і на дальших околицях. Зокрема, у 2014–2015 рр. у центральній частині Львова, на території посаду княжого міста по вул. Веселій, 5, на глибині від 4,0 м до 5,0 м виявлено кілька об'єктів празької культури. Серед них напівземлянка майже квадратної форми з довжиною сторін 3,0 м. У північно-східному куті розміщувалася пічка-кам'янка підковоподібної в плані форми. Зафіксовано також дві невеликі овальної форми ями, заглиблені

у материк. Із заповнення печі житла та з ям походять фрагменти ліпного керамічного посуду VI—VII ст. н. е.

Пам'ятки празької культури відомі також в районі вул. Наукової (ур. Долина) та поблизу підміських сіл Підберізці, Підбірці, Сокільники. Житлові споруди в цих оселях представлені напівземлянками квадратної або прямокутної формизі сторонами від 3,2 м до 4,8 м та глибиною долівки 0,8–1,0 м від денної поверхні. Керамічні вироби в давньослов'янських спорудах та в культурному шарі поселень представлені переважно виготовленими вільноруч горщиками та у меншій кількості ліпними сковорідками. Усі житлові споруди теж мали печі-кам'янки, влаштовані, як правило, у північно-західних кутах будівель. Ці ознаки пов'язують їх з напівземлянками, які виявлено у старій частині Львова поблизу театру ім. М. Заньковецької та по вул. Веселій, 5. За типологічними схемами, розробленими для давньослов'янських керамічних комплексів, до найдавніших зараховуємо житлові споруди, віднайдені в Підберізцях та у Львові за театром ім. М. Заньковецької (V—VI ст. н. е.), інші датуються VI—VII ст. н. е.

На місці двох давньослов'янських поселень у центральній частині Львова, а також біля сучасної вулиці Наукової, виявлено об'єкти райковецької культури VIII—X ст., в яку трансформувалася празька культура і які засвідчують новий послідовний етап заселення території міста. Отже, можемо навіть говорити про львівське гніздо давньослов'янських поселень зі сталими традиціями житлобудування та керамічного виробництва, тривалий поступальний розвиток яких врешті сприяв виникненню міста.

Звичайно, не всі відомі на сьогодні давньослов'янські пам'ятки пов'язані з давнім Львовом, оскільки його територія була значно меншою. Безпосередніх попередників міста можна головним чином вбачати в оселях, розташованих у частинах пізнішого княжого міста (правий берег Полтви, Замкова гора та її підніжжя, Підзамче, Середмістя), тобто на території між Замковою горою і Полтвою.